

Yeni Ekonomi ve İktisat Bilimi

Haydar Akyazı* -Adem Kalça**

1- Giriş

21. yüzyılda bütün hızıyla devam eden bilgi teknolojilerindeki (Information Technology-IT) gelişmeler, çocuk, yetişkin, öğrenci, işçi, tacir ve sanayici gibi her kesimden insanları; eğitim, sağlık, ulaşım, haberleşme gibi çeşitli sektörleri; iktisat, işletme, hukuk ve tıp gibi çeşitli bilim dallarını, kısaca hayatın tüm alanlarını etkilemeye devam etmektedir. Bilişim dünyası olarak da ifade edilebilecek olan bu değişim “her an, her yerde ve her şekilde” hayatın içine girmiştir. Nasıl ki geçmişte buhar makinesi, demiryolu ve otomobil gibi araçlar gelişmişliğin ve değişimin simgesi olarak görülmüşse, 21. yüzyılın simgesinin de “internet” olduğu kabul edilmektedir.

Bilgi teknolojisindeki gelişmelerin en çok etkilediği alan hiç şüphesiz ki ekonomi olmuştur. Bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle beraber bir yandan e-ticaret, e-para, network etkisi, yeni makro iktisat, web zamanı, dijital bölünme (*digital divide*), on-line nüfus ve e-devlet gibi yeni kavramlar ortaya çıkarken; bir yandan da iktisadın kuralları, işleyişi ve söylemlerinde yaşanan değişimlerin nasıl ifade edileceği üzerinde önemli tartışmalar yaşanmaktadır.

Eski ekonomiyi temsil ettiği kabul edilen dünyanın en büyük petrol plâtıformları olan BP'nin Pompano ve Shell'in Bullwinke petrol istasyonları, İstanbul Boğazı'ndan her gün geçiş yapan devasa gemiler, günlük hayatta kullanılan yüzlerce makine ve teçhizatlar, yeni ekonomiyi temsil ettiği kabul edilen bilgi teknolojisi ürünleriyle bir arada düşünüldüğünde ortaya çıkan tabloyu yorumlamak oldukça zor olmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, eski ekonomik yapı ile birlikte ekonomide yaşanan değişimlerin nasıl ifade edileceği meselesi ortaya çıkmaktadır. Nitekim, iktisatçılar ve gelecekle ilgili tahmin yapan profesyoneller arasında eski ve yeni ekonomi kavramları üzerinde önemli tartışmaların olduğu görülmektedir. Bazı iktisatçılar ekonomide yaşanan değişimlerin normal bir süreç olduğunu; buna benzer gelişmelerin endüstri dönemine geçişte de yaşandığını; dolayısıyla, yeni ekonomi kavramının kullanılmasının doğru olmayacağını savunmaktadırlar. Buna karşılık bazı iktisatçılar da, ekonomide yaşanan değişimlerin eski ekonominin kuralları, kavramları ve söylemleriyle açıklanamayacağını; dolayısıyla yeni ekonominin ve bununla ilgili ortaya çıkan kuralların kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Toplumun çeşitli kesimlerinden insanlar ekonomide önemli değişikliklerin meydana geldiğini kabul etmektedirler. Üzerinde anla-

* Yrd. Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü Öğretim Üyesi.

** Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü Öğretim Üyesi.

şamadıkları nokta, bunun iktisat disiplininde nasıl ifade edileceğidir. Bu kapsamda iktisat biliminin yeniden gözden geçirilmesi gerektiği akademik yazında tartışılmakta ve yeni görüşler ortaya konulmaktadır. Örneğin yeni ekonomiyi savunanlar, değer paradoksu kavramı ile makro iktisatta bilinen bazı makroekonomik göstergeler arasındaki ilişkilerin değişmesini ve iktisatla ilgili yeni kavramların ortaya çıkmasını temel gerekçe olarak göstermektedirler.

Çalışmanın amacı, yukarıda özetlenen tartışmaları genel hatları ile ortaya koymak ve yeni ekonomi ile birlikte iktisat biliminde ortaya çıkan yenilikleri özetlemek; böylece, bu konularla ilgili bir tartışma ortamı yaratmaktır. Çalışmada yeni ekonomi kavramı, yeni ekonominin özellikleri, eski ve yeni ekonomi arasındaki farklar, yeni ekonominin kuralları ve yeni ekonomi ile ilgili iktisat biliminde ne gibi yeniliklerin ortaya çıktığı gibi konulara değinilmiştir.

2- Yeni Ekonomi Kavramı

Son çeyrek yüzyılda iletişim teknolojisinde meydana gelen olağanüstü gelişmeler, her alanda olduğu gibi, ekonomi alanında da önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Özellikle internet kullanımının yaygınlaşmasıyla², sanayi ya da endüstri ekonomisi olarak nitelendirilen mevcut ekonomik sistemin nitel ve nicel yapısında, işleyişinde, kavram ve söylemlerinde önemli sayılabilecek değişimler gözlenmeye başlanmıştır. Bu kapsamda, ekonomide makroekonomik göstergeler arasındaki ilişkiler, istihdam yapısı³, piyasa ya-

pısı, alış veriş biçimi ve uluslararası ticaret; şirketlerdeki üretim süreci, organizasyon yapısı, pazarlama teknikleri ve tüketici taleplerinin yapısı gibi daha birçok konuda farklı tanım, ilişki ve yapılanmalar ortaya çıkmaktadır.

Ekonomide gözlemlenen değişiklikler genel olarak kabul edilmekle birlikte; bunun ifade edilmesi konusunda önemli görüş ayrılıklarının olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, ekonomide yaşanan değişimin adının nasıl konulacağı üzerinde henüz fikir birliği oluşmamıştır. Bu nedenle ekonomide yaşanan değişimlerin “yeni ekonomi” mi yoksa olağan gelişmeler mi olduğu konusunda tartışmalar devam etmektedir. Bazı iktisatçılar ekonomide yaşanan değişimleri ifade etmek üzere “bilgi ekonomisi”, “ağ ekonomisi”, “bilişim ekonomisi”, “dijital ekonomi”, “sanal ekonomi”, “sanal kapitalizm”, “bilgiye dayalı ekonomi”, “net ekonomisi” ve/veya bütün bu kavramları içerisine aldığı kabul edilen “yeni ekonomi” gibi kavramları kullanmayı tercih etmektedirler.

Yeni ekonomi kavramı literatürde kendisine yer bulmuşsa da, bazı iktisatçılar bu kavrama karşı çıkmayı sürdürmektedirler. Örneğin Krugman, bilgi teknolojisindeki gelişmelerin gelecekteki ekonomik büyümenin temel sürükleyici gücü olacağını kabul etmekte; ancak, bilgi teknolojisine dayalı endüstrilerin şu aşamada ekonomideki ağırlığının oldukça düşük düzeylerde kaldığını belirtmektedir. Buna benzer gelişmelerin elektrik kullanımının başlaması ile yaşandığına; bununla birlikte hiçbir zaman insanların çoğunluğunun elektrik sektöründe çalışmadığına vurgu yapmaktadır. Bilgi teknolojisindeki gelişmeler dikkat çekici olmakla birlikte, Krugman’a göre, teknolojideki gelişmeler her zaman ilgi kaynağı olmaktadır (Krugman,

² Dünyadaki internet kullanıcıları sayısının Kasım 2000 tarihi itibarıyla 407,1 milyon olduğu; bunun 3,11 milyonunun Afrika’da, 104,880 milyonunun Asya/Pasifik’te, 113,14 milyonunun Avrupa’da, 2,40 milyonunun Orta Doğu’da, 167,12 milyon Kanadada ve ABD’de ve 16,45 milyonunun da Latin Amerika’da yer aldığı tahmin edilmektedir (www.nau.ie/survey_many_online/index.html).

³ ABD’de çalışanların %75-80’i bir şekilde bilgi işçisi hâline gelmiştir. 20-30 milyon arasındaki Amerikalı da iş-

gitmeden evde çalışmaktadır (www.radikal.com.tr/2000/11/22/ekonomi/tu.shtml).

1998, s.1). Kısaca, Krugman'a göre, bilgi teknolojisindeki gelişmeler yeni olmayıp mevcut ekonomik yapıyı tamamen değiştirmemektedir. Bu nedenle, yeni ekonomi kavramını kullanmak uygun değildir.

DeLong de benzer bir görüşü paylaşmaktadır. DeLong, yeni ekonomi kavramının kaynağını oluşturan Silikon Vadisi'ndeki yeni buluşlar ve bunun ekonomide ve insanların yaşantısında meydana getirdiği değişikliklerin, yüzyılı aşan bir süre önce Manchester (İngiltere) ve Detroit (ABD)'de yaşandığını belirtmekte; bugünkü Silikon Vadisi benzeri bir yerin daha önce Manchester'de olduğunu söylemektedir. Bu nedenle yeni ekonomi kavramının ekonomiyi tümüyle değiştirmedini; sadece teknolojik gelişmeler sayesinde hiçbir zaman sona ermeyen maliyet azalışlarının ortaya çıkardığı bir düşünce tarzı olduğunu kabul etmektedir (DeLong, 1998, s.1-4).

Yeni Ekonomi kavramına karşı çıkan bir diğer kişi Pontin'dir. Pontin, ekonomide önemli değişikliklerin yaşandığını; dijital teknolojinin çalışma şeklini ve çalışma alanlarını değiştirmesi ve paranın dünya genelinde elektronik ortamlarda hızla hareket etmesi gibi örnekleri vererek kabul etmektedir. Fakat bütün bunların ekonomideki hiçbir kuralı değiştirmedini savunmaktadır (Pontin, 1997, s.1). Türkiye'de de Alkin, yeni ekonomiye inanmadığını belirterek, "ekonominin zaten sürekli yenilendiğini; dolayısıyla, yeni ekonomi süre giden normal bir değişim sürecinden başka bir şey değildir" şeklindeki görüşü ile yukarıda belirtilen düşüncelere benzer görüşler taşımaktadır (Askon, 2000, s.16).

FED Başkanı Greenspan ise, ABD ekonomisinde son 5-7 yıldır yaşanan ve ABD tarihinin en iyi ekonomik performansı olarak nitelendirilen ekonomik gelişmelerin yeni ekonominin bir habercisi olduğunu; ancak bu kavramın henüz tam olarak oturmadığını;

torunlarımızın da zaman içinde periyodik olarak bu kavram üzerinde tartışmalar yapacaklarını belirtmektedir (Greenspan, 1998b, s.7). Aktaş'a göre de, ekonominin bugünkü hâli eski ekonominin "bilgi", "insan" ve "bilgi teknolojileri" öğelerinin her zamankinden daha çok önem ve değer kazandığı ekonominin yenilenmiş hâlidir. Aktaş yeni ekonomi terimi yerine "yenilenen ekonomi" terimini kullanmanın daha uygun olacağı görüşündedir. Ona göre, söz konusu olan şey ekonominin yeniliğinden çok, eski ekonominin bazı boyutlarının ağırlık kazanarak yenilenmesidir (Aktaş, 2001, s.16).

Yeni ekonomi kavramı üzerinde tartışmalar devam ederken, kavramın farklı tanımları da ortaya çıkmaktadır. Örneğin Atkinson ve Court yeni ekonomiyi, son 15 yılda ortaya çıkan ve ekonominin kurallarını, yapısını ve fonksiyonlarını değiştiren nicel ve nitel gelişmelerin tümü şeklinde tanımlamaktadır (Atkinson ve Court, 1998, s.9). Ayrıca yeni ekonomi kavramı, yüksek teknolojik gelişmeler ve dünya piyasasının globalleşmesi ile ekonomik ihtiyaçların değişmesi ve bu ortamda düşünme ve faaliyette bulunma ihtiyacının zorunlu olduğu bir ekonomik yapıyı ifade etmektedir (Nakamura, 2000, s.15). Yeni ekonomiyi, devam eden bilgi ve haberleşme teknolojisindeki gelişmelerin yayılması, benimsenmesi ve yüksek verimlilik nedeniyle ortaya çıkan yüksek oranlı ve uzun dönemli büyüme olarak da tanımlamak mümkündür (Masi, Estevao ve Kodres, 2001, s.1). Demirel'e göre yeni ekonomi "devletin ekonomik işlerin içinden tamamen çıkması"dır (NPQ, 2000, s.45). Kısaca yeni ekonomi, insanların kas güçleri yerine, beyin güçleri ile çalıştığı bir dünya şeklinde de tanımlanabilir (<http://hotwirewd.lycos.com/special/ene/>).

Yapılan tanımlardan yeni ekonomi kavramının yüksek büyüme, düşük enflasyon, düşük işsizlik oranı, en önemli üretim faktö-

rünün bilgi olması ve globalleşme gibi birden çok anlamı içerdiği anlaşılmaktadır. Yeni ekonominin ne anlama geldiğini daha iyi kavrayabilmek için, bu kavramın kullanılması durumunda neleri çağrıştırması gerektiğini belirtmekte yarar vardır. Bunları ana başlıklar hâlinde şöyle özetlemek mümkündür (National Governor's Association New Economy Task Force, 2000, s.14-15): Yeni ekonomi;

-Yeni piyasalara girmek için artan şirket evlilik ve ortaklıklarını;

-Yeni firmaların ve ürünlerin çok hızlı bir şekilde piyasaya girebilmesini ve tüketicilerle aracısız iletişimin kurulabilmesini;

-Piyasaya yeni girmiş firmalara eşit şartlarda yeni ürünler piyasaya sunabilmesi ve müteşebbis ve yatırımcılara da önemli miktarda servet kazandırabilmesini;

-Artan uluslararası ticaret ve artan doğru- dan sermaye ve düşük ulusal tarifelerini;

-Daha kolay, ucuz ve ömür boyu öğrenme imkânını;

-Ev ortamında alışveriş, istihdam, haberleşme, faturaların ödenmesi, ticaret veya tatil planlarını yapabilmesi gibi hususları çağrıştırmaktadır.

3- Yeni Ekonominin Temel Özellikleri ve Unsurları

İletişim teknolojisindeki gelişmeler ve hızlı globalleşme ile birlikte, bilgiye dayalı mallar ulusal veya coğrafi bir sınırlamaya tâbi tutulmadan, ülkeler arasında ticarete konu olabilmektedir. Ayrıca, yeni ekonomide piyasalar yerel veya ulusal olmaktan çıkarak hızla global hâle gelmekte ve ödeme araçlarında da önemli değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Belirtilen değişikliklerle şekillenen yeni ekonominin temel özelliklerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

a- Yeni Ekonomide Ürünler Önemsiz Hâle Gelmektedir

Yeni ekonominin temel özelliği, ürünlerin artan bir şekilde bilgiye dayalı ve hizmet temelli hâle gelmesidir. Örneğin yeni mühendislik, mimarî ve materyal kullanım teknikleri sayesinde, aynı alanı kapsayan ancak 50 veya 100 yıl öncesine göre daha az fizikî materyal kullanılması ile yapılan mimarî yapılar söz konusudur. Yine mobil telefonların kullanılmaya başlanmasından bu yana ürünlerin daha az önemli hale gelmeleri gibi örnekler verilebilir. Bunun sonucu olarak, fizikî ağırlığı bulunan malların GSYİH içerisindeki payının gittikçe azaldığı görülmektedir (Greenspan, 1998b, s.2). Son 50 yıldan bu yana Amerika'daki GSMH artışı, bundan 50 yıl öncesine göre beş kat daha fazla olduğu halde, ekonomik olarak bunun fizikî ağırlığı çok daha az artmış durumdadır. Klâsik rakamlar, artık bugünün ekonomisini açıklayamaz duruma gelmiştir (NPQ, 2000, s.55). Yine otomobil fabrikalarının ve petrol kuruluşlarının fizikî ağırlığı bilinmektedir. Ama fizikî ağırlığı olmayan ve software programlar yapan bir şirket olan Microsoft'un piyasa değeri 600 milyar dolara gelmiştir. Demek ki, artık bugün 20. yüzyılda tanınan ekonomik büyüklük kavramlarının yerine ve onun dışında yeni bir ekonomi kavramı ile karşı karşıya bulunmaktayız; ve fizikî ağırlık denilen şey, yani ekonominin özgül ağırlığı, artık bugün fazla bir anlam taşımamaktadır. Bu sürecin yaşanmasında bilgi teknolojisi endüstrilerinin⁴ ekonomideki ağırlığının giderek artmasının rolü büyüktür. Bilgi teknolojilerinin ekonomideki payları

⁴ Bilgi teknolojileri endüstrileri denildiğinde, bilgisayar ve teçhizatının toptan ve perakende ticareti, hesap ve ofis makineleri, optik kayıt aracı, video teçhizatı, telefon ve telgraf teçhizatı, radyo ve TV haberleşme teçhizatı, bilgisayar programcılığı hizmetleri, toptan ve perakende ticarî programlar ve bilgisayar tamir hizmetleri gibi faaliyetler anlaşılmaktadır.

1990'lı yılların başında % 5-6 oranları arasında değişirken, bu oran 1990'lı yılların sonunda % 8-8,5'lere çıkmıştır. Bilgi teknolojilerinin ekonomideki ağırlığının giderek artmasında, teknolojik ürünlerin fiyatlarının hızla düşmesi ve internet temelli ticarî faaliyetlerin artmasının önemli katkıları olmuştur (Henry ve Dalton, 2000, s.24-25).

Yeni ekonomide ürünlerin önemini kaybetmesinin nedeni, kısaca, yeni ekonominin dijital ağırlıklı bir ekonomi olmasında yatmaktadır. Milyonlarca bilgi, çok hızlı bir şekilde her an ve her yerde karşı tarafa aktarılabilir. Ayrıca bilgiyi fazla bir mekâna ihtiyaç duymadan, yıllarca saklayabilme imkânı vardır.

b-Yeni Ekonomide Verimlilik Artmaktadır

Yeni ekonominin bir diğer önemli özelliği, verimlilikte önemli artışlar sağlayabilmesidir. Verimlilik artışı sayesinde reel ücretlerin yükselmesi, istihdamın ve büyümenin artması ve enflasyonun düşmesi sağlanabilmiştir. Bu nedendir ki, ekonomideki birçok kavram ve bilinen bazı ilişkilerin yeniden sorgulanması gündeme gelmektedir. Bu çerçevede, yeni ekonomi ile birlikte makroiktisat (yeni makroiktisat) da tartışmaya açılmıştır. Yeni ekonomiyi ortaya çıkaran temel unsurun verimlilik artışı ve bunun ortaya çıkardığı sonuçların olduğunu söylemek mümkündür.

Verimlilik artışları, yeni ekonominin öncüsü olarak kabul edilen ABD'deki gelişmelerle ortaya konulabilir. ABD'de tarım dışı sektörlerde 1980-89 döneminde yılda ortalama % 1,37'lik verimlilik artışı sağlanırken, bu oran 1990-2000 döneminde ortalama % 2,15'e kadar çıkmıştır (Bureau of Labor Statistics Data [BLS], 2001). Verimlilik artışı ile birlikte büyüme, kişi başına reel gelir ve istihdam artarken; işsizlik ve enflasyon oranları, gayrisafî millî hâsıla zımnî deflâtörü

ve birim emek maliyetinde önemli düşüşler sağlanmıştır (Yardeni, 2001, s.5-12).

c- Yeni Ekonomide Piyasalar Daha Çok Global ve Rekabetçidir

İletişim teknolojisindeki gelişmeler ve globalleşme ile birlikte, dünya ticaretinde, doğrudan sermaye yatırımlarında ve uluslararası kredi işlemlerinde önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Örneğin IMF verilerine göre, dünya ihracatı 1998 yılının ilk yarısında 5,6 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam 1989 yılına göre % 86'lık bir artışı ifade etmektedir. Ayrıca Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) verilerine göre, 1989 yılının ikinci çeyreğinde 4,6 trilyon dolar olan uluslararası bankacılık kredileri, 1998 yılı ortalarında 9,1 trilyon dolara yükselmiştir ki, bu % 98'lik bir artışı ifade etmektedir. ABD'deki doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ABD'den yurt dışına giden doğrudan sermaye yatırımları 1990'lı yılların başında 94 milyar dolar iken, 1998 yılında 224 milyar dolara yükselmiştir (Yardeni, 1999, s.5).

Piyasaların globalleşmesiyle tüketicilerin talepleri çeşitlenmekte ve daha da artmaktadır. Dolayısıyla, işletmeler faaliyetlerini plânlar larken daha global düşünmek zorundadır. Ayrıca yer ve eleman seçimi yaparken de, bilgi çağının gerektirdiği nitelikleri göz önüne almak zorundadır. Çünkü yeni ekonomi hem dinamik hem de rekabetçidir. Yeni ekonomide binlerce alıcı ve satıcı her an karşılaşabilmektedir. Firmalar coğrafi olarak çok hareketli hâle gelmiş, rekabetin boyutu da ulusal olmaktan çıkmış, global bir nitelik kazanmıştır. Böyle bir ortamda yenilik ve kaliteye verilen önemin artması ve maliyetlerin de düşmesi beklenmektedir.

Yeni ekonomi bir iletişim ağı ekonomisidir. Yeni teknoloji ağları sayesinde küçük işletmeler, büyük işletmelerin sahip olduğu öl-

çek ekonomisi ve kaynaklara ulaşım avantajlarına sahip olabilir. Aynı zamanda küçük işletmeler, büyük işletmelerin katlandıkları maliyetlere katlanmadan global piyasalara açılabilir (Tapscott, 1998, s.50).

d- Yeni Ekonomide Gelir Dağılımı Değişmektedir

Yeni ekonomide reel ücretlerin artışı söz konusu olmakla birlikte, bu artışlardan yararlanacak kişilerin iyi eğitilmiş, kalifiye elemanlar olacakları muhakkaktır. Bilgi toplumunda yeterli eğitime sahip olmayan insanların reel ücretlerinin artması bir yana, azalması dahi gerçekleşebilecektir. Ayrıca bu eğitim ve yetenekler ile donatılmayan kişilerin kayıt dışı ekonomiye geçişlerin de artacağını söylemek mümkündür. Nitekim 1997 yılında ABD’de de kolej mezunları, lise mezunlarından ortalama olarak % 77 daha fazla ücret almaktayken, aynı yılda bilgi teknolojilerinde çalışanlar ise diğer endüstrilerde çalışanlara göre % 77 daha fazla kazanmaktaydılar (Scheppach ve Shafroth, 2000, s.14). Ayrıca, bilgi teknolojisi endüstrilerinde çalışan insanlar 1996 yılında 46.000 dolara yakın gelir elde ederken; aynı yılda diğer özel sektörde çalışanlar da ortalama 28.000 dolar gelir elde ediyorlardı (www.ecommerce.gov/danc1.htm).

ABD Ticaret Bakanı Daley’in “güneş aydınlandığında endişeli olun; çünkü birçok şey gece değişmiş olacak” sözleri yeni ekonomideki değişimin ne kadar hızlı ve önemli olduğunu gayet açık bir şekilde ifade etmektedir. Daley, çalışma ortamının doğal yapısının değiştiğini, bu nedenle bazı insanların işlerini kaybedeceklerini; ancak yeteneklerini günün şartlarına uyumlaştırabilenlerin yeni iş bulmada daha hızlı hareket edebileceklerini ifade etmektedir (Daley, 1999, s.1-2).

Şüphesiz gelir dağılımı sadece çalışanlar açısından değil, aynı zamanda firmalar, şe-

hirler, bölgeler ve devletler açısından da değişecektir. Nitekim Dünya Bankası’nın yayınladığı “Dünya Kalkınma Raporu 2000/2001” de, 1960 yılında en zengin ülkelerin kişi başına gayrisafi yurtiçi hâsılası en yoksul ülkelere 18 kat daha fazla iken; oranın 1995 yılında 37 kat seviyesine çıktığı belirtilmektedir (The World Bank Group, 2000, s. 51). Açığın giderek artmasının temel nedeni, ülkeler arasındaki büyüme performanslarının farklılık göstermesidir. Dolayısıyla, yeni ekonomideki gelişmelere bağlı olarak belirtilen farklılıklar olumlu ya da olumsuz yönde etkilenecektir. Hangisinin gerçekleşeceği, ülkelerin yeni ekonomi ile birlikte ortaya çıkacak fırsatları nasıl değerlendireceğine bağlıdır. Görülen o ki, gelişmiş ülkeler bu konuda önde gitmektedir. Dolayısıyla yeni ekonominin de ülkeler arasındaki gelir dağılımı adaletsizliğini daha da artıracığını söylemek yanlış olmayacaktır.

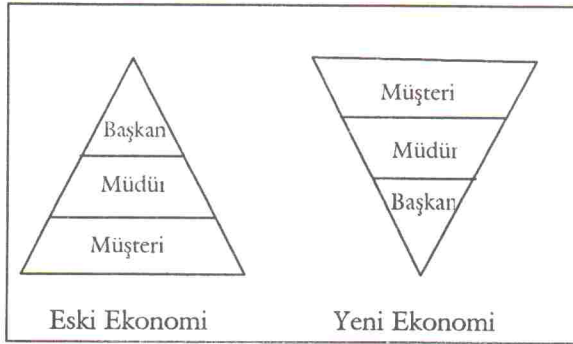
Yeni ekonomide gelişmeyi yakalayabilmenin yolunun iletişim ve enformasyon teknolojilerindeki gelişmeleri yakından takip etmekten geçtiği dikkate alındığında, dünyanın farklı bölgelerindeki gelişmişlik-azgelişmişlik farkının kapanmasının ne kadar güç olduğu ortaya çıkmaktadır (Ölmezogulları, 2000, s. 54). Sonuç olarak sanayi toplumundaki azgelişmişlik anlayışı bilgi toplumunda değişmiş; şimdilerde nerede insanlar bilgi teknolojilerinden yoksun çalışıyorlarsa oralarda azgelişmişlik olgusu söz konusu olmaktadır.

e- Yeni Ekonomide Üretim Organizasyonunun Yapısı Değişmektedir

Yeni ekonominin dikkat çekici bir özelliği de, kitle üretimi yerine müşterinin talebi doğrultusunda gerçekleştirilen bir üretim yapısının ortaya çıkmasıdır. Diğer bir ifade ile kitle üretimi yerine, özel üretim ya da kitle

üretimini özelleştirilmesi söz konusudur⁵. Böylece ne tür üretimin yapılacağına doğru-
dan doğruya tüketiciler karar vermektedirler.
Bunun sonucunda, yeni ekonomide üretici-
lerle tüketiciler arasındaki mesafe iyice daral-
makta; ortaya “üret/tüket-ici” yapısı çıkmak-
tadır (Tapscott, 1998, s. 57).

Şekil 1: Eski ve Yeni Ekonomide Karar Mekanizması

Yeni ekonomide sadece üretim yapısı de-
ğişmemektedir. Şekil 1'den de görüleceği
üzere, şirketlerin karar mekanizmalarında da
önemli değişiklikler yaşanmaktadır. Özetle,
şirketlerin organizasyon yapıları hiyerarşik ve
bürokratik yapıdan ağ temelli bir yapıya dö-
nüştürülmüştür.

f- Yeni Ekonomide Bilgi Teknolojileri, Bütün İşletmeler İçin Temel Unsurdur

İster ev isterse ofis veya fabrika ortamında
olsun, bilgi teknolojisi tüm işletmeler için
başarının temel anahtarı durumundadır. Bu
nedenle, işletmelerin bilgi teknolojisine ayrı-

dıkları sermayenin giderek arttığını gözle-
mek mümkündür. Nitekim, ABD'de işlet-
melerin yazılım programları için yaptıkları
yatırımlar 1987 yılında 28 milyar dolar iken,
1999 yılında 149 milyar dolara yükselmiştir
(U.S. Department of Commerce, 2000, s.
3). Bilgi teknolojilerindeki gelişmelerden so-
yutlanmış bir şirketin varlığını sürdürmesi
mümkün olamayacağına göre, şirketlerin bu
konuda daha çok yol almaları gerektiği or-
taya çıkmaktadır. Bilgi teknolojileri geliştikçe
de, yeni ekonomi kendisini daha çok kabul
ettirecektir.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan, yeni
ekonominin üzerine oturtulmaya çalışıldığı
temel yapıyı Şekil 2'deki gibi özetlemek
mümkündür.

Yeni ekonominin temel unsurlarından bi-
risi, makro ekonomik değişkenler arasında
bilinen bazı temel ilişkilerin değişmesidir.
Örneğin yüksek büyüme, düşük enflasyon ve
düşük işsizlik oranları genellikle aynı anda
gerçekleşemeyecek makro ekonomik göster-
gelerdir. Diğer bir ifade ile bu makro eko-
nomik göstergeler arasında bir çatışma
söz konusudur⁶. Ancak ABD ekonomisinde
1990'lı yıllarda yaşanan gelişmelere bakıldı-
ğında belirtilen çatışmaların yaşanmadığı gö-
rülür. Nitekim ABD'de 1990'lı yıllarda elde
edilen son 10 yılın en yüksek büyüme oran-
larına, son 60 yılın en düşük değerlerine ula-
şan işsizlik oranları ile birlikte ulaşılabilmiş-
tir. Ayrıca enflasyon oranları da çok düşük
seviyelerde kalmıştır (Greenspan, 1998a,
s.1).

⁵ Hazır giyimde kullanılmak üzere ileri teknoloji ile donatılmış hücre gibi bir kabine girildiğinde, kızılötesi optik tarayıcılarla soyunuk vaziyette ve 10 saniyede vücudun 300 bin noktasının koordinatı saptanarak bilgisayara yükleniyor. Amaç, ene ve boya uygun bir giysi için biçki-dikiş atölyesine sipariş vermektir. Bu sistemi kullanan ve e-ticaret yapan bir şirket düşünüldüğünde kitle üretiminin yerine bireysel üretimin hayal olmadığını görmek mümkün hâle gelmektedir (Öymen, 2001, s.1)

⁶ Örneğin fiyat istikrarı ile tam istihdam arasında bir çatışma vardır. Şöyle ki, ekonomi tam istihdam düzeyine yaklaştıkça ve hatta bundan önce, fiyatlar genel seviyesi yükselmeye başlar. Bunun nedeni, azalan verim kanunu ve ekonomideki tıkanıklıkların kendisini hissettirmeye başlamasıdır (Türk, 1989, s.22).

Şekil 2: Yeni Ekonominin Temel Unsurları

Yeni Makro						Yeni Ekonomi Oluşturma
Yeni Firma	Mega Zenginlik				Birebir Pazarlama	Teknolojik Araştırma
Dijital Bölünme	Yeni Politikalar	Risk Sermayesi	Coğrafya	Sanal Dünya	Network	Tasarım Danışmanlığı

Kaynak: <http://acad.bryant.edu/~pnorton/neweconomy/>

Yeni ekonominin bir diğer önemli unsuru, yeni bir ekonomik yapıyı ortaya çıkarmasıdır. Bu kapsamda yeni ekonominin sağladığı önemli katkıları Weinstein şu şekilde özetlemektedir (Norton, 2000, s.2). Ekonomi;

-Açık bir durgunluk tehdidi olmadan büyüebilmektedir;

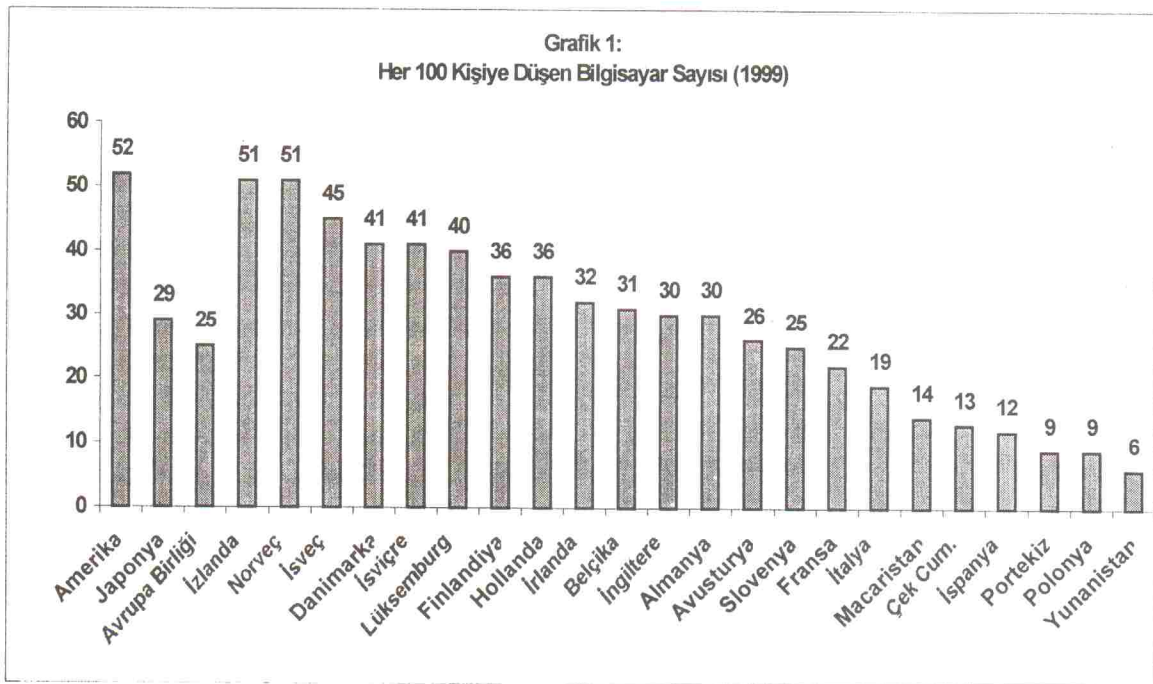
-Artan etkinlik ve verimlilik sayesinde sü-

yeni oluşumlarla doldurabilmekte ve canlı tutabilmektedir;

-Denk bütçe ile yönetilebilmektedir;

-Artan bir globalleşme ve bununla bağlantılı olarak ihracat ağırlıklı bir yapı arz etmektedir;

-Ekonomik faaliyetler, aşırı borçlanmaya ihtiyaç duyulmadan kamu veya özel sektör tarafından yürütülebilmektedir.

Kaynak: Karagöz, 2001, s. 8

rekli olarak kendisini yenileyebilmektedir;

-Yeni teknolojiler ve artan sermaye yatırımları sayesinde kendisini devamlı olarak

Weinstein'a göre, yukarıda belirtilen etkilerin gerçekleşebilmesi için iyi yürütülebilen makroekonomik politikalar gereklidir.

Yeni ekonominin diğer bir önemli unsuru dijital bölünmenin giderek derinleşmesidir. Grafik 1 (ve 2. dipnot) bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Dünyada ülkelerarası yeni ayırım teknolojiye göre oluşmaktadır. Dünyanın yalnızca küçük bir kesimi -dünya nüfusunun %15'i- neredeyse tüm dünyadaki teknolojik yenilikleri sağlamaktadır. Dünya nüfusunun yarısı bu teknolojileri üretim ve tüketim için kullanmaktadır. Dünya nüfusunun üçte birini oluşturan geriye kalan kesiminin ise teknolojiyle hiçbir ilişkisi yoktur. Ne evinde teknoloji geliştirebilmekte ne de dışarıda üretilen teknolojileri getirtebilmektedir (Sachs, 2000, s.1). Bunun sonucunda, teknolojik gelişmeleri takip edebilen insanlar, firmalar, toplumlar ve devletler, bu gelişmeleri takip edemeyenlere göre önemli ölçüde avantajlı hâle geleceklerdir. Örneğin, bilgi teknolojileri endüstrilerinde uzmanlaşmış olan beş büyük firma olan Microsoft, Intel, Compaq, Dell ve Cisco, 1987 yılında toplam 12 milyar dolarlık büyüme gerçekleştirmişken; 1997 yılında 588 milyar dolar gibi devasa bir büyüme yakalayarak (Margherio ve diğerleri, 1998, s.3), birçok eski ekonominin devasa şirketlerini geride bırakmıştır. Yine *Forbes* dergisinin yaptığı araştırmada ABD'nin en zengin 400 kişisi arasında Microsoft'un patronu Bill Gates 54 milyar dolar ile ilk sırayı alarak (www.forbes.com/2001/09/27/400.html), eski ekonominin çoğu zenginlerini geride bırakmıştır.

Teknolojik gelişmeler çalışma hayatını da etkilemektedir. Yeni işlerin ortaya çıkması, mevcut işlerin kaybedilmesi, iş sözleşmesi şekillerinin ve çalışma organizasyonlarının değişmesi gibi ortaya çıkan yeni etkilere örnek olarak verilebilir. Teknolojinin kullanılmasına bağlı olarak, ülkeler arasındaki dijital bölünmüşlük ortak bir karakter oluşturmaktadır. Şöyle ki, internetin kullanılması yaşlı insanlardan daha çok gençler, bayanlardan çok er-

kekler, az eğitimlilerden daha çok iyi eğitimliler, kırsal kesimden daha çok şehirler ve düşük gelirlilerden daha çok yüksek gelirliler arasında fazladır. Ayrıca dünya nüfusunun sadece % 6'sı interneti kullanabilmekte; bunun da % 85-90'ı gelişmiş ülkelerde yer almaktadır. Ulusal gelirin bilgi teknolojileri ile güçlü bir ilişkisi olduğu dikkate alındığında, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurumun artması ya da azalmasında bu alandaki gelişmelerin önemli rolünün olacağı anlaşılmaktadır (ILO, 2000, s.2-3)

Yeni ekonomi ile birlikte, 21. yüzyılda siyasîlerin uygulayacakları politikalarda da değişiklikler olacaktır. 21. yüzyılda siyasî faaliyetlerde bulunacak olan siyasetçiler;

-Yeni ekonomide azalan çalışan sınıftan daha çok öğrenen sınıfın artacağını;

-Yeni nesil insanların kuşkucu bir nesil olacağını;

-Siyasî gücün şehirlerden banliyölere kayacağını;

-Çocukların hanehalkı içerisindeki yüzdesinin azalacağını;

-Yeni farklılıkların, ulusal kimlik politikalarına saldırı getireceğini dikkate alarak politikalarını yönlendirmeleri gerektiğini bilmelidirler (Galston ve Kamarck, 1998, s.1-21).

Yeni ekonomi ile birlikte yeni ve mega zengin firmalar, hızla büyüeyebilen girişimci, ileri derecede rekabetçi; aynı zamanda rakipler arasında işbirliği yapabilen, tüketici tercihleri öne çıkan, hızın önem taşıdığı ve mikro çiplerin her yerde kullanıldığı şirket şekilleri ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu şirketlerin piyasa değerleri ve kârlılık oranları çok kısa sürede inanılmaz bir hızla artabilmektedir. Örneğin, daha 10-15 yıl öncesine kadar önemli bir sermayesi olmayan Microsoft'un piyasa değeri öylesine artmıştır ki, Forbes'in her yıl ilân ettiği 500 şirket ara-

sında 1990'lı yılların ortalarından bu yana ön sıralarda yer alabilmektedir (www.forbes.com).

4- Eski ve Yeni Ekonomi Arasındaki Temel Farklar

Genel olarak yeni ekonominin eski ekonomiden dört temel farklılığı olduğunu söylemek mümkündür: Dijitalleşme, araştırma ve geliştirmenin giderek yaygınlaşması, küreselleşme ve insan kaynaklarına verilen önemin giderek artması (NPQ, 2000, s.53). Daha geniş bir bakış açısıyla eski ve yeni ekonomi arasındaki farklılıkları ortaya koymak üzere Tablo 1 düzenlenmiştir. Tablodan da görüleceği üzere, eski ekonomide piyasaların dengeli, rekabetin ulusal düzeyde, firmaların organizasyon yapılarının hiyerarşik, üretimin yığın, büyümenin temel faktörlerinin sermaye ve emek, belirli bir işin gerek-

tirdiği diploma, devletin yapmış olduğu düzenlemelerin emredici ve kontrole yönelik olması gibi özellikler vardır. Buna karşılık yeni ekonomide, piyasaların çok dinamik, rekabetin global düzeyde, firma organizasyonlarının network türüne dönüşmüş, esnek üretim, büyümede yenilik ve bilginin temel unsur olması, yaşam boyu öğrenim, düzenlemelerin piyasa araçları ile ve daha esnek şekilde yapılması gibi özellikler söz konusudur.

Eski ve yeni ekonomi arasındaki temel farklara, eski ve yeni ekonomideki devlet yapısının farklılığını da katmak mümkündür. Yeni ekonomide devlet, kısaca e-devlet şeklinde tanımlanmaktadır. E-devlet, daha şeffaf ve hızlı çalışmakta; vatandaş-devlet ilişkileri daha çok katılıma dayanmaktadır. Oysa eski ekonomide, devlet daha kapalı ve verimsiz çalışmaktadır.

Tablo 1: Eski ve Yeni Ekonomi Arasındaki Temel Farklar

Konu	Eski Ekonomi	Yeni Ekonomi
Ekonomi		
Piyasalar	Dengeli	Dinamik
Rekabet Alanı	Ulusal	Global
Organizasyon Şekli	Hiyerarşik-Bürokratik	Network (Ağ) Türü
Sanayi		
Üretim Yapısı	Yığın Üretim	Esnek Üretim
Büyümenin Temel unsuru	Sermaye/Emek	Yenilik/Bilgi
Teknolojinin Temel unsuru	Mekanizasyon	Dijitalleşme
Rekabet Avantajının Kaynağı	Ölçek Ek. ile Maliyetlerin Düşmesi	Yenilik, Kalite, Pazara Giriş Zamanı ve Maliyet
Araştırma/Yeniliğin Önemi	Düşük-Orta	Yüksek
Diğer Firmalarla İlişkiler	Tek Başına Hareket	Ortaklıklar ve İşbirliği
İşgücü		
Politika Hedefi	Tam İstihdam	Yüksek Ücret ve Gelir
Beceriler	İşin Gerektirdiği Beceriler	Genel Beceriler ve Çok Yönlü Eğitim
Gerekli Eğitim	Beceri veya Diploma	Yaşamboyu Öğrenme
İşçi-Yönetici İlişkisi	Rakip-Düşman	İşbirliği Yapmak
İstihdamın Niteliği	Dengeli	Risk ve Fırsatlara Dayalı
Hükümet		
Özel Sektör-Hükümet İlişkileri	Kuralları Koyma	Büyüme Fırsatlarını Destekleme
Düzenleme	Emir ve Kontrol	Piyasa Araçları, Esneklik

Kaynak: Atkinson ve Court, 1998, s.7; <http://www.un.org/Depts/ca/adf/infoeconomy.htm>.

Yine eski ekonomideki piyasalarda ürünler arasında rekabet söz konusu iken; yeni ekonomide fikirler arasında rekabet vardır. Ayrıca yeni ekonomide şirketin kuruluşu ile ilgili alt yapı çalışmaları bir maliyet unsuru olmaktan çıkmış, şirketin değerini artıran bir unsur hâline gelmiştir. Toffler yeni ekonomide sermayeyi sembolün de sembolü olarak niteliyor. Bunun nedenini şöyle ifade ediyor (Tamer, 2000, s. 2): Birinci Dalga olan tarım toplumunda sermaye topraktı; toprak elenebilir, dokunulabilir bir şeydi. İkinci Dalga diye nitelenen sanayi toplumunda sermaye, hisse senetleriydi. Yani kâğıttan sembollerdi. Ama bunlar tekstil, otomobil fabrikalarına ait hisse senetleriydi. Bu hisse senetlerinin ait olduğu fabrikalara, makinelere, montaj hatlarına dokunulabilirdi. Üçüncü Dalga olan yeni ekonomide yine hisse senetleri var. Ancak bunların arkasında fabrika falan yok. Dokunulabilecek hiçbir şey yok. Şimdi kâğıtlar sembolün de sembolüdür.

5- Yeni Ekonominin Kuralları

Yeni ekonomi ile ilgili tartışmaların merkezinde, yeni ekonominin kendine has kurallarının oluşup oluşmadığı konusu yer almaktadır. Bu aşamada, yeni ekonomi kurallarının şimdilik yüksek teknolojilerin yaygın olduğu endüstrilerde geçerli olduğunu belirtmekte yarar vardır. Yeni ekonominin kuralları konusunda en somut sonuçları Kelly ortaya koymuştur. Kelly'nin ifade ettiği yeni ekonominin kurallarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Kelly, 1997, s.1-13):

a- Birleşme Kuralı

Yeni ekonomide bilgisayar çipleri küçülerek mikroskobik boyuta gelmekte ve fiyatları azalmaktadır. Çiplerin küçülmesi ile, bunların her yerde ve göze çarpmadan kullanılmalrı mümkün hâle gelmektedir. Burada anahtar kelime "her yer"dir. Çünkü çipler, insan hayatının

her aşamasında kullanılmaya başlanmıştır. Bundan 10 yıl önce binalardaki bütün kapılarda bilgisayar çiplerinin kullanılabileceğini düşünmek mümkün değilken, artık bütün büyük otellerin kapılarında çiplerin kullanıldığını görmek mümkün hâle gelmiştir.

Günümüzde bilgisayarların dışındaki objelerde 6 milyar çip kullanıldığı tahmin edilmektedir. Bunların elde edilmesi jelâtinli şekerlerin yapımı kadar hızlı ve ucuz olduğu için, endüstride "tatlı şekerler" olarak adlandırılmaktadırlar. İçinde bulunulan dönemde tam anlamı ile bir tatlı şeker patlaması yaşanmaktadır. Öyle ki, 2005 yılına kadar 10 milyar adet çip kullanılacağı tahmin edilmektedir.

Hayatın her aşamasında kullanılmaya başlanan çiplerin birleşmesiyle, sessiz güç diye adlandırılan bir güç ortaya çıkmaktadır. Sessiz güç, bilgisayar ağlarından alınan bütün bilgilerden oluşmaktadır. Bu mekanizma, insan beyninin sessiz sınırlar vasıtasıyla çalışmasına benzemektedir. Kişisel bilgisayarların da internet üzerinde çalışması aynı düzeneğe benzemektedir. İnternet ağı üzerinde çalışan bir kişisel bilgisayar, kavramsal olarak plâstikten yapılmış sinir hücrelerine benzetilebilir. Bu sınırlardan oluşmuş ağın telekomünikasyon sayesinde birbirlerine bağlanması ile, kişisel bilgisayarlardaki sessiz bilgi kütleleri inanılmaz genişlikte ve zekilikte olan "World Wide Web"i oluşturmaktadır.

Çipleri arı kovarı benzeri bir zekâlıkta birleştiren temel unsur donanımdır. Donanım, aynı zamanda ağ ekonomisini çalıştırmaktadır. Bu mekanizma, birbirleriyle süper iletişim içerisinde bulunan bilgisayarların kendi aralarında karşılıklı olarak gönderdikleri mesajların çipler arasında sürekli olarak dolaşmasıyla işlemektedir. Süreç öyle hızlı çalışmaktadır ki, global data trafiğinin toplam sayısının çok yakın bir zamanda global telefon sistemlerinden daha fazla olacağı yönünde tahminler

yapılmaktadır. Kısaca yeni ekonomi, bir anlamda çiplerin kucaklaşması ile ortaya çıkmaktadır.

b- Bolluk Kuralı

Yeni ekonomide ortaya çıkan temel kural, ağın toplam değerinin ağı kullanan üyelerin sayısının arttıkça yükselmesiyle ilgilidir. Diğer bir ifade ile, networkun içerdiği bilgi dağarcığı aritmetik olarak artarken; ağın değeri üstel bir şekilde (geometrik) artmaktadır. Her ilâve üye, çarpıcı bir şekilde diğer üyelerin değerini artırmaktadır. Yeni ekonomi ile birlikte, değer kavramı konusunda iki temel ilke yıkılmıştır. Bunlardan ilki, değerlerin kıtlıktan kaynaklandığı yönündeki kabullenmedir.⁷ Bu kabullenmeye göre altın, elmas, petrol ve yüksek eğitilmiş olmak gibi az bulunan unsurlar, değerli kabul edilmektedir. Oysa yeni ekonomide değer kıtlıktan değil; bolluktan kaynaklanmaktadır. Örneğin; dünyada tek bir faks makinesi olsaydı yeni ekonomide bunun hiçbir değeri olmayacaktır. Çünkü iletişim kurabileceği başka bir faks makinesi yoktur. Ama ne kadar çok faks makinesi varsa o kadar değerlidir; çünkü entegre olacağı platformlarda iletişim kurabileceği birçok faks makinesi vardır (Kardaş, 2001, s.82). İkincisi, nesnelere sayısının çoğaldıkça değerlerinin azalacağı ilkesidir. Buna örnek olarak, makinelerde üretilen halıların değerinin azalması verilebilir. Buna karşılık yeni

⁷ Bu durumu değer paradoksu ile açıklamak mümkündür. Değer paradoksu, insan yaşamında hiç de önemli olmayan bazı malların değerinin, kıtlıktan dolayı, çok yüksek olmasını ifade etmektedir. Değer kavramını açıklamaya çalışan marjinal fayda görüşüne göre, herhangi bir malın değerini, o malın faydası değil, o maldan kullanılan son birimden sağlanan fayda; daha öz bir deyişle, o malın marjinal faydası belirlemektedir. Tüketicinin sahip olduğu mal miktarı arttıkça, o malın marjinal faydası azalacaktır. Böylece, miktarı az olan örneğin bir ziynet eşyasının, yaşamın devamı için gerekli olan temel gıda maddelerine göre neden daha değerli olduğu; yani değer paradoksu açıklanabilmektedir (Dinler, 2000, s.42-43).

ekonomide, ağı kullananların sayısı arttıkça, ağın değeri daha da artmaktadır. Kısaca daha çok, daha çoğu getirmektedir. Ayrıca yeni ekonomide kıtlık sorunu da, azalan marjinal maliyetler dolayısıyla aşamalı olarak ortadan kaldırılmaktadır.

c- Üstel Değer Kuralı

Yeni ekonomide firmaların kârlarının çok hızlı artabileceğini Microsoft gibi çeşitli firmaların kârlarındaki gelişmeleri izleyerek söylemek mümkündür. Yeni ekonomi ile birlikte bazı firmaların kârları yıllar boyunca düşük düzeylerde seyrederken, zamanla kârların gelişimi yukarı doğru bir sıçrama göstermiştir. Dünya genelinde internet sitesi sahipleri yıllardır çeşitli sıralamalarda en alt sıralarda yer alırken, son yıllarda site sahiplerinin sayısı önemli ölçüde artarak tüm dünyaya yayılmıştır.

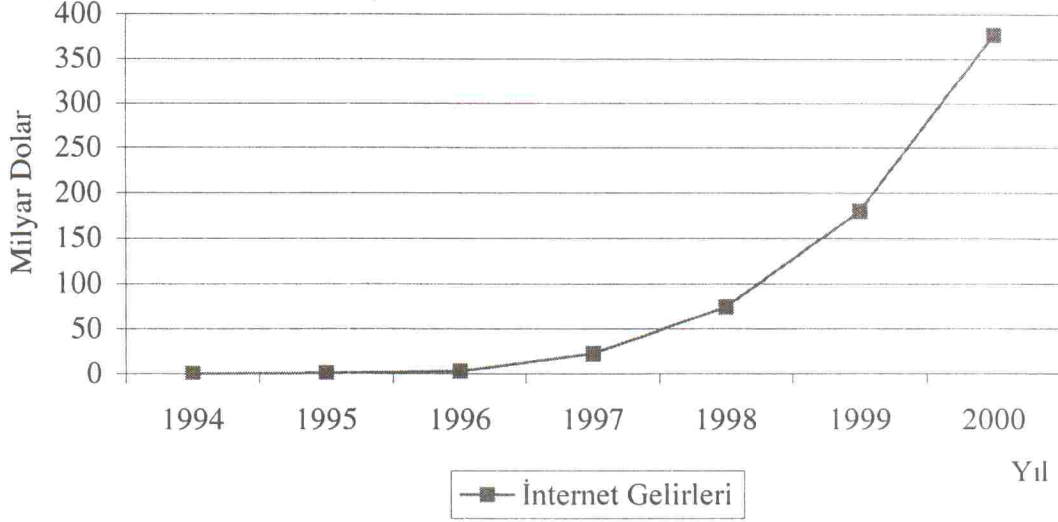
Kelly'in ifade ettiği üstsel başarının ne derece doğru olduğunu görebilmek amacıyla Tablo 2 ve Grafik 2 düzenlenmiştir. İnternet sayesinde elde edilen gelir 1994 yılında 0,008 milyar dolarken, bu rakam 2000 yılında 377 milyar dolara yükselmiştir. Görüleceği üzere her yıl rakamlar katlanarak artmaktadır.

Tablo 2: İnternette Edilen Gelirler

Yıllar	İnternet Gelirleri (Milyar Dolar)
1994	0.008
1995	0.436
1996	2.9
1997	21.8
1998	73.9
1999	180
2000	377

Kaynak: www.nua.com/surveys/analysis/graphs_charts/comparisons/total_revenue_generated_2002.htm.

Grafik 2:
İnternette Edilen Gelirler

d- Kırılma Noktası Kuralı

Yeni ekonomide işlemlerin çok hızlı olması nedeniyle, sağlanan başarılar çok hızlı bir şekilde bulaşıcı hâle gelir ve elde edilmesi zorlaşmaya kadar yayılır. Herhangi bir iş dalında, endüstri veya ağ üzerinde kendi kendini besleyen bir başarı söz konusu ise, belirli bir süre sonra bu başarının bir kırılma noktası olacaktır. Bununla birlikte yeni ekonomideki kırılma noktası, düşük, sabit ve önemsiz marjinal maliyetler ile hızlı dağıtım sayesinde endüstriyel dönemlerin altında olmaktadır.

e- Artan Geri Dönüşüm Kuralı

Ağın değeri, üyelerin artışı ile artmakta ve her değer artışı da yeni üyeleri ağı çekmektedir. Bu gelişmenin etkilerini Silikon Vadisi'nde izlemek mümkündür. Her başarılı faaliyet, bir çok yeni faaliyetleri beraberinde getirmiş ve bu da daha çok sermayeyi yeni başlangıçlara doğru çekmiştir.

Artan geri dönüşüm kuralı, ekonomi kitaplarındaki ölçek ekonomisi gibi bazı temel kurallara oldukça uzak bir fikir durumundadır. Eski kuralda Henry Ford'un araba satışındaki başarısı, onun ürünü pazarlamadaki başarısına bağlanmaktadır. Oysa artan geri dönüşüm kuralı, pozitif geri beslemeye dayanmaktadır. Diğer bir ifade ile, ağın gücü sayesinde sürekli ileriye doğru bir gidiş söz konusudur. Böylece, endüstriyel ekonomide (geleneksel ekonomi) değer artışı ölçeği lineer (doğrusal) olurken; artan geri dönüşüm kuralında bu katlamalı bir şekilde gerçekleşmektedir. Ayrıca endüstriyel ekonomilerde aşırı çalışarak daha ucuza yüksek değer oluşturmaya çalışılması ve uzmanlık ve sahip olunan diğer bazı avantajlar sayesinde şirketin tek başına gelişmesi söz konusuysa; yeni ekonomide yüksek değer için daha az çalışmakta ve artan geri dönüşüm sayesinde de networkun değeri katılımcılarla birlikte yaratılmaktadır.

f- Tersine Fiyatlandırma Kuralı

Yeni ekonominin ilginç bir yüzü de, tüketicilere daha kaliteli mal ve hizmetleri her yıl giderek daha ucuza satın alma imkânı sağlamasıdır. Bu kural aynı zamanda, yeni ekonominin itici gücü durumundadır.

Geleneksel ekonomide üreticiler ürünün kalitesinin artırması durumunda, o ürünün fiyatının yükseleceğini tecrübe etmişlerdir. Ancak mikro işlemcilerde gelindiğinde, fiyat oluşumundaki bu kuralın değiştiği görülmektedir. Şöyle ki, bilgi çağında üreticiler daha kaliteli ürünü daha düşük fiyatlarla üretmek zorunda kalmaktadırlar. Neticede fiyat ve kalite eğrileri birbirlerinden öylesine ayrılmışlardır ki, bazen en iyi olan bir malın en ucuza alınması mümkün hâle gelmektedir.

Ortaya çıktıkları 1971'den bu yana mikro işlemciler, fiyatların seyrini altüst etmişlerdir. Şimdilerde telekomünikasyon sektörü de, mikroişlemci çiplerde olduğu gibi, gücünü katlarken fiyatı her 18 ayda bir yarıya indirmektedir. Çip fiyatlarının tersine dönmesine "Moore Yasası (*Golden Moores*)" denilmektedir. Buna karşılık networkun fiyatının tersine dönmesine de "Gilder Yasası (*George Gilder*)" denilmektedir. Gilder yasasına göre, iletişim sektörünün gelecek 25 yıl içerisinde her 12 ayda bir 3 kat büyüyeceği tahmin edilmektedir. Bu öngörünün gerçekleşmesi durumunda gelecek tüketiciler için bu bir cennet anlamına gelecektir. Çünkü bir yandan kalite artarken, diğer yandan da fiyatlar hızla azalmaktadır.

g- Cömertlik Kuralı

Hizmetler sektörünün daha verimli hâle gelmesi (kural a) ve maliyetlerdeki azalmanın devam etmesi halinde (kural f), en değerli mal ve hizmetler giderek daha çok yaygınlaşacaktır. Nitekim Microsoft'un müşterilerine Internet Explorer'ı hediye etmesi,

Qualcomm'un standart e-mail programı Eudora'yı program paketinin bir üst versiyonunu satabilmek için hediye etmesi, McAfee'nin her ay 1 milyon virüs programının bedava kopyasını dağıtması ve Sun Firması'nın da Java yazılım programının versiyonlarını bedava dağıtması bunun açık bir kanıtıdır.

Bedava ürün dağıtma stratejisi, ağın başa oynama stratejisinden bir tanesidir. Buna imkân sağlayan en önemli unsur, ek bir kopya yapmanın marjinal maliyetinin sıfıra yakın olmasıdır. Bunun nedeni, kopyalara olan talebin artması dolayısıyla bütün kopyaların değerinin artmasıdır.

Burada doğal olarak firmaların cömertlik yasasını nasıl devam ettirebileceği sorusu akla gelmektedir. Bu soruya cevap olmak üzere şu noktalar ileri sürülebilir: Birincisi, fiyatlandırma için "bedava" kavramının kullanılmasıdır. Burada bedavaya doğru bir gidiş söz konusudur. Buna ulaşmak mümkün olmasa da, sanki ulaşılabilecek gibi bir ortam yaratılmaktadır. İkincisi ise, bir ürünün bedava verilmesinin diğer hizmetlerin de değerini arttırmasıdır.

ğ- Bağlılık Kuralı

Ağ, sınırları belirlenmiş bir mekâna sahip değildir. Burada önemli olan konu o anda ağın içinde olup olunmamasıdır. Böyle bir durumda belirli ülke vatandaşlığından ağ vatandaşlığına (ağdaş) doğru bir geçiş söz konusudur. Yani ulus devletlerin vatandaşı, e-devletin ağdaşına dönüşmektedir.

İnsanların açık mimariye (network) karşı bu kadar istekli olmaları, şirketlerin de piyasa değerlerini korumada değişiklikler yapmalarına neden olmaktadır. Ağ dünyasında şirketlerin temel amacı, şirketin değerini arttırmadan çok, ağla ilgili altyapının değerinin arttırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda web sayfalarını güçlendiren şirketlerin devamlılığı

diğerlerine göre daha fazla olacaktır. Ağ dünyası bir ülke gibidir. Fakat burada coğrafilik veya bir sınırın olmaması, 24 saat, 365 gün çalışan bir dünyanın olması ve buradaki ilişkilerin çok sıkı, samimi ve sıklıkla yürütülmesi gibi farklılıklar vardır.

h- Diğer Kurallar

Kelly, yukarıda açıklanan kurallara ilâve olarak, yeni ekonominin Aktarım, Yerine Geçme, Dengesizlik ve Verimsizlik kurallarına da yer vermektedir. Aktarım Kuralı, yeni ekonomide herhangi bir iş türünün aniden ortaya çıkması ve zirveye doğru hareket etmesi, bir başka yeni ürünün de bu zirveye ulaşmak için yola çıkmasını ifade etmektedir. Bu süreçte, bugün zirveye çıkmış bir ürünün, yarın ortadan kalkması sözkonusu olabilmektedir. Çünkü zirveye çıkmak konusunda ürünler arasında sürekli bir yarış vardır.

Yerine Geçme Kuralında, geleneksel ekonomideki materyallerin, bilgi teknolojileri sayesinde aşamalı olarak, yerini yeni ekonomideki materyallere bırakması anlatılmaktadır. Bilgi teknolojileri sayesinde eski ekonomide yer alan bir çok malın daha kaliteli, ucuz, hafif, küçüğü ve hızlısı yaratılabilmektedir. Yeni ekonominin eski ekonominin yerini alabilmesi için hem eski ekonomideki malların değişmesi ya da tamamen yeni ürünlerin üretilmesi gerektiği açıktır. Şüphesiz bu süreç çok uzun bir dönemi kapsayacaktır. Nitekim, yapılan çalışmalarda günümüzde ortaya çıkarılan yeni ürünlerin sadece % 10'unun tam anlamı ile yeni bir ürün olma özelliğini taşıdığı ifade edilmektedir (Knowledge@Wharton, 2001, s.1).

Dengesizlik Kuralı, yeni ekonominin sürekli olarak değişim ve arayışlar içerisinde olduğunu açıklamaktadır. Eğer ekonomik sistemde bir ahenk veya denge sağlanmış ise, bu durum yeni ekonominin sonunun gelmesi an-

lamını taşımaktadır. Bir anlamda yeni ekonominin temel hedefinin, bir şirketin başka bir şirket veya bir endüstrinin başka bir endüstri tarafından imha edilmesi olduğu söylenebilir.

6- Yeni Ekonomi ve İktisat Bilimi

Karmaşa dönemleri "yüksek teori dönemleri"ni oluşturur ve yepyeni teoriler, geleneksel teorileri ya hızla ikame eder veya gerçek dünyaya uygunluklarını derin kuşku bulutlarıyla örter.

Vural Savaş

Klâsik iktisat sanayi kapitalizminin kavramsal çerçevesini belirlemiştir. Nasıl ki merkantilizm ticarî kapitalizmin kuramsal çerçevesini belirlemişse, klâsik iktisat da sanayi kapitalizminin çerçevesini belirlemiştir. Klâsik iktisatçılar kendilerinden önceki iktisatçıların kullandığı kavramları geliştirmişler, onlardan faydalanmışlar ve toplumu üçlü bir ayırma tâbi tutmuşlar (toprak sahipleri, kapitalistler ve işçiler) ve evrensel olduklarına inandıkları kanunlar geliştirmişlerdir (Malthus'un Nüfus Yasası, Değer Paradoksu gibi). Fakat Drucker, 1975-1989 yılları arasında meydana gelen ekonomik olayları hiçbir ekonomik kuramın tam anlamıyla açıklayamayacağını söylemiştir. Çünkü ona göre, mevcut ekonomi kuramları, sanayi toplumunun işleyişini açıklamaya yöneliktir. İnsanlığın geleceğini kökünden değiştiren bilgi toplumunun yarattığı olguları sanayi toplumunun bakış açısı ve analiz teknikleri ile yeterli düzeyde açıklamak mümkün değildir (Erkan, 1994, s. v). Drucker' in bu yaklaşımını zamandan kopuk iktisat öğretilmeyeceği (Altan, 2001, s.19) anlamında yorumlamak mümkündür.

Eisner, iktisadın teori üretmediğini ve itibar kaybettiğini söylemektedir. Ona göre, bir bilim nereye gittiğini mutlaka tanımlamalıdır. Halbuki iktisat bilimi, sürekli ora-

dan oraya sürüklenerek, yolunu kaybetmiş bir bilimdir. Ne sorunların kökenine iniyor ne de sorunlara bir çare getirebiliyor. Bu durumda iktisat bilimi, hem halkın önünde, hem de bilimsel çevrelerin indinde hızla itibar kaybetmektedir. Robinson de “geçmiş yüzyılın hantal teorileriyle, bugünün girift sorunlarını çözmeye çalışanlar, dünyanın en tehlikeli insanlarıdır” diyerek Keynes’den sonra temel olarak hiçbir şey üretilmediğine dikkatleri çekmektedir (Alkin, 2001, s.128-129). Burada dikkate alınması gereken şey, iktisat kuramı aracılığıyla değişen dünyanın yorumlanacağı, yoksa değişen dünya karşısında iktisat kuramı mı değerlendirileceği sorunudur. Teoriler zamana, mekâna, ortama göre değişebilir mi? Bir diğer deyişle; acaba teorilerin gelişmesi ortamdaki etkilenir mi? Sonuçta iktisat teorilerinin gelişmesi de, günün ve dönemin koşullarından bir şekilde etkilenir ya da düzeltmelere uğrar mı? (Üşür, 2001, s.139). Tüm bu sorulara karşılık en azından şunu söylemek mümkündür: Olaylar ortaya çıktıkça, sorunlar ortaya çıktıkça yeni kuramlar türemese bile, yeni açıklamalar türemektedir (Arın, 2001, s.130). Rekabetin erdemlerine inanan neoklasik iktisadın, iktisadî düşüncede bütün rekabeti ortadan kaldırması ve âdeta iktisat teorisinde düşünce tekeli kurması (Ruben, 2001, s.36) kendi tutarlılığı ile çelişmesinin yanında iktisat disiplininde ortaya çıkacak olan değişimleri engellemeyecektir.

Bu görüşlere paralel düşüncelere sahip olan Toffler de, Türkiye’de yaptığı bir röportajında, “ekonomi ile ilgilenen herkesin ekonomiyi, arazi, emek ve sermaye olarak değerlendirdiğini; evinizdeki iktisat kitabı hâlâ bunları söylüyorsa bunun atılmasını, ekonominin kendisinin bile değiştiğini ve bilginin nadir bir kaynak olmadığını” ifade etmiştir.

Toffler’in düşüncelerinden de yola çıkarak, ekonomi ile ilgili yapılan tanımlarda yer

alan “kıtlık” kavramının ana tema olmadan çıkarılması veya ekonominin yapılan birçok tanımları arasına, kıtlık kavramının ana tema olarak vurgulanmadığı yeni bir tanımın ilâve edilmesi gerektiğini söylemek mümkündür. Çünkü artık en önemli üretim faktörü hâline gelen bilginin kıt değil, sınırsız olduğu kabul edilmektedir. Nitekim bu konuda bazı gelişmelerin olduğu görülmektedir. Örneğin Avusturya Okulu, iktisadın temel sorununu “bireylerin iktisadî kararlarının koordinasyonu ve bilginin dağılımı” olarak görürken; Kamusal Tercih Yaklaşımı iktisadî “bir mübadele bilimi” olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Coase de, iktisadın sorunsalını, hukukî yapıdan, siyasî sisteme, sosyo-kültürel niteliklerden eğitim sistemine kadar tüm kurumları ile birlikte iktisadî sistemin işleyişinin incelenmesi olarak algılamaktadır (Yay ve Yay, 2001, s.18-19).

Yeni ekonomi ile birlikte, iktisat ilminde bilinen bazı kavramlar, iktisadî ilişkiler ve analizler değişmekte, bir kısmı da ortadan kalkmaktadır. Bunları ana başlıklar hâlinde aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

- Önceki kısımlarda da ifade edildiği gibi, yeni ekonomi ile birlikte değer paradoksu kavramı değişikliğe uğramıştır. Değer paradoksu kavramı, kısaca, insan hayatı için önemli olmayan altın ve elmas gibi mal ve hizmetlerin, insan hayatı için çok önemli olan su gibi mal ve hizmetlerden daha değerli olmasını ifade etmektedir. Yani bir mal veya hizmetin değerli olması, o malın kıt olmasından kaynaklanmaktadır. Oysa yeni ekonomide bir mal ve hizmetin değerli olması, kıtlıktan değil, bolluktan kaynaklanmaktadır. Örneğin internetteki bir sitenin değeri, bu siteyi ziyaret edenlerin sayısındaki artışa bağlı olarak daha da artmaktadır. Benzer şekilde yeni çıkan bir programı kullananların sayısı arttıkça, bu programın değeri daha da artmaktadır.

-Yeni ekonomi ile birlikte maliyet kavramında da önemli değişiklikler ortaya çıkmakta-

dır. Şöyle ki, yeni ekonomide firmaların çok geniş coğrafyada ve fizikî mekânlarda faaliyette bulunmasına gerek yoktur. Artık gelişmiş bilgi teknolojileri sayesinde, çok küçük mekânlarda büyük bir şirketin daha az çalışanla birlikte faaliyetlerini yürütmesi mümkün hâle gelmektedir. Dolayısıyla firmaların özellikle sabit maliyetlerinde önemli düşüşler ortaya çıkmaktadır. Ayrıca üretimdeki bir birimlik değişme sonucu, toplam maliyetlerdeki değişme şeklinde tanımlanan marjinal maliyetlerin seyrinde de değişiklikler olmaktadır. Marjinal maliyetler, üretim miktarı arttıkça önce azalan ve belirli bir üretim düzeyinden sonra artan bir seyir izlemektedir. Oysa bilgi teknolojileri sayesinde ilâve her bir ürünün marjinal maliyeti "0" olabilmekte veya zamanla değişmeyebilmektedir. Örneğin yeni bir programın kopyalarının piyasaya sürülmesinin marjinal maliyeti "0" olabilmektedir.

-Yeni ekonomi ile birlikte ortaya çıkan en önemli gelişme, bazı makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkilerin değişikliğe uğramasıdır. Ayrıca iktisadın makro ve mikroiktisat şeklindeki alt ayırımında, mikroiktisadın önem kazandığı; makro iktisadın ise daha pasif hâle geldiği, hatta ortadan kalkabileceği dile getirilmektedir. Örneğin Yardeni, kapitalizmin yol açtığı sonuçlardan birisinin mikroiktisadın makroiktisada karşı zafer kazanması olduğunu vurgulamakta ve makroiktisadın piyasa yapısı ve ekonomideki endüstriyel organizasyonların değişiminin sonuçlarını anlamada ve açıklamada başarısız olduğunu savunmaktadır. Ayrıca, ekonomik gelişmelerin makro modellerle değil, mikro modellerle daha kolay tahmin edilebileceğini; bu nedenle Keynesyen, Monetarist ve diğer makro modellerin bittiği şeklinde büyük bir önermeye gitmektedir. Yardeni'nin ortaya koyduğu temel düşünce, piyasaların tam rekabetçi hâle geldiğidir. Tam rekabet piyasasında, fir-

ma amacının kâr maksimizasyonu olması, yeni firmaların piyasaya girmesinde hiçbir engelin olmaması, üretim faktörlerinin hareketliliğinin yüksek olması, firmaların başarısızlığını önlemeye yönelik hiçbir önlemin olmaması, tüketicilerin amacının bütçe imkânları dahilinde faydalarını maksimize etmesi ve tüketicilerin mal ve hizmetleri en düşük fiyattan istedikleri üreticiden satın alabilmesi gibi özellikler vardır (Yardeni, 1999, s.7).

Yeni ekonomide para politikası araçlarının gücünü kaybetmesinden dolayı, makro politikaların uygulanışının çok zor olacağı; dolayısıyla makro ekonominin giderek zayıflayacağı; üretimin doğal işsizlik oranını⁸ azaltacağı; işsizlik oranının düşmesine karşılık enflasyon oranının yükseleceği yönündeki kabullenmenin de, 1990'lı yıllarda ABD ekonomisindeki gelişmelerden de yola çıkarak, geçerliliğini yitirdiği birçok çalışmada dile getirilmektedir (DeLong, 2000, s.3; DeLong, 2001, s.3-4).

-Bilindiği gibi enflasyon ve işsizlik arasındaki değiş tokuş ilişkisi, Phillips Eğrisi olarak iktisat yazında yer almaktadır. Phillips Eğrisi, enflasyonun düşmesinin maliyetinin yüksek işsizlik olduğu kabullenmesine dayanmaktadır.⁹ Daha çok 1950'lerde kabul gören Phillips Eğrisi, 1970'li yıllardan itibaren de geçerliliğini önemli ölçüde yitirmeye başlamıştır. Özellikle hem işsizliğin ve hem de

⁸ Doğal işsizlik oranı, işgücü piyasası dengedeysen varolan normal, işgücü piyasası sürtünmelerinden ortaya çıkan işsizlik oranıdır (Dornbusch ve Fischer, 1998, s.208).

⁹ Orijinal Phillips Eğrisi, nominal ücretlerle işsizlik arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Phillips Eğrisi, aynı zamanda, işsizlikle enflasyon arasında değişik bileşimlerin seçilebileceğini de ifade etmektedir. Gerek nominal ücret-işsizlik gerekse de enflasyon ve işsizlik arasında ters yönlü ilişkinin kısa dönemde sözkonusu olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle kısa dönemde Phillips Eğrisi negatif eğimli olmaktadır. Friedman ve Phelps, bu ilişkinin uzun dönemde mümkün olamayacağını, "Bekle-yişler Eklenmiş Phillips Eğrisi" yardımı ile açıklamışlardır.

enflasyonun birlikte arttığı 1970'li yıllarda, Keynesyen Teorinin, gerçek dünya olaylarına uymadığı ve politika reçetelerine güvenilemeyeceği yolundaki iddialar hep Phillips Eğrisi'ne verilen önemden kaynaklanmıştır (Savaş, 1998, s.212). Nihayet yeni ekonomi ile birlikte, Phillips Eğrisi'nin dayandığı temel düşüncenin de tam anlamı ile ortadan kalktığını söylemek mümkündür. Çünkü nasıl ki 1970'lerde sanayi toplumlarında aynı anda görülen yüksek enflasyon ve yüksek işsizlik olgusu Phillips Eğrisi'nin geçerliliğini ortadan kaldırmışsa, günümüzde bilgi toplumlarında da aynı anda görülen düşük enflasyon ile düşük işsizlik oranları¹⁰ Phillips Eğrisi'nin geçersizliğini tekrar teyit etmiştir.

-Yeni ekonominin iktisat ilminde yarattığı etkiler sadece makroiktisat düzeyinde kalmamış; mikroiktisat düzeyde de önemli değişiklikler gündeme gelmiştir. Örneğin piyasalar daha rekabetçi hâle gelmiş; firmalar arasında fiyat rekabetinin yanı sıra müşteri bağlılığını (sadakat) artırıcı faaliyetler artmış, ürün yaşam süresi azalmış ve hız, rekabetin can alıcı silâhi hâline gelmiştir.

İnternet sayesinde firmalar arasındaki rekabet bilgisayarın klavyelerine taşınmıştır. Tüketicilerin talep ettikleri mal ve hizmetler hakkında her an, hızlı ve maliyetsiz bilgi edinmeleri mümkün hâle geldiğinden, firmalar fiyat rekabetinin yanı sıra bedava kahve fincanı, tişört dağıtılması veya seyahat imkânlarının sağlanması gibi fiyat dışı rekabet yollarını denemektedir.

Satıcıların amacı tüketicileri mal ve hizmetlerini pazarladıkları sitelere olabildiğince yönlendirmek ve buralarda tutabilmektir. Satıcılar bunu başardıkları sürece monopol gücü

elde edebilmektedir. Eğer tüketiciler rasyonel davranırsa, monopol gücü zayıflar ve monopolcünün sosyal maliyeti de azalır. Ayrıca firmalar arasındaki fiyat rekabeti de, Web temelli fiyat rekabetine dönüşmektedir. Burada bir firmanın fiyatını değiştirdiği zaman, diğer firmanın da hızlı bir şekilde bunu takip etmesi yüksek bir olasılıktır. Dolayısıyla, fiyat rekabetinden tüketicinin yarar sağlaması zorlaşmaktadır. Şöyle ki, tüketicilerin fiyat rekabetinden yarar sağlayıp sağlayamayacağı, firmaların fiyat ayarlamasını ne kadar hızlı yaptığına bağlıdır. Eğer firmalardan biri fiyat değişikliğine gitmiş ise, diğer firmaların bu firmanın yaptığı değişikliğe göre fiyat belirlemesi zaman alacaksa tüketicilerin bu durumdan yararlanma imkânı vardır. Aksi hâlde bu olasılık gerçekleşmeyecektir. Çünkü, web tabanlı fiyat politikalarında firmalar, genellikle fiyatlarını diğer firmaların fiyatlarına paralel değişiklikler yapması (yükselme-yükselme; azalma-azalma) söz konusudur (Varian, 1999, s.6,9).

-Teknolojik yeniliklerle birlikte, uluslararası ticaret rejimi de değişikliğe uğramaktadır. Geleneksel uluslararası ticaret rejimi GATT (*General Agreement on Tariffs and Trade*) kuralları çerçevesinde yürütülmektedir. GATT'ta geçerli olan kurallar daha çok fizikî görünümüleri olan mallar için sözkonusudur. Oysa yeni uluslararası ticaret rejiminde ticarî kurallar, WTO (*World Trade Organization*) esaslarına tâbi olmaktadır. Buradaki kurallar ise, hem fizikî hem de dijital yani fizikî olmayan mallar için de geçerlidir (Economic Commission For Africa, 1999, s.11-12).

Özetle yeni ekonomi ile birlikte, kaynakların kıtlığı, makro ekonomik değişkenler arasındaki bazı ilişkilerin zayıflaması, makro iktisadın ekonomik olayları açıklamada yetersiz kalması; buna karşılık mikro iktisadın öneminin artması ve uluslararası ticaret rejimlerinin değişmesi gibi daha birçok konu gündeme gelmiştir. Ayrıca bilgi teknolojile-

¹⁰ ABD ekonomisinde son dönemlerde gerçekleşen enflasyon oranı %2,5, işsizlik oranı ise % 4,1'dir (<http://garildi.sabah.com.tr/sayfa.cgi?w+30+/sabah2000/0004/05/t/c02.html>).

rindeki gelişmelerin emek piyasası, gelir dağılımı ve refah üzerine etkileri ve elektronik para¹¹ gibi daha birçok gelişme iktisat biliminin gündemine taşınmıştır. Bu alanda yapılacak çalışmalarla birlikte iktisat biliminin söylemlerinde, kavramlarında ve kapsamında değişiklikler sözkonusu olabilecektir. Gelişen nokta itibariyle iktisadi öğretmek iktisadi üretmek kadar önemli hâle gelmiştir (Ruben, 2001, s.35). Dolayısıyla iktisat eğitiminin ve iktisat biliminin yeniden sorgulanması ihtiyacının günden güne arttığını belirtmek yanlış olmayacaktır. Nitekim son yıllarda bu konularla ilgili önemli ve çok sayıda çalışmaların yapıldığını söylemek mümkündür. Bu süreç ilerledikçe, şu anda okutulan iktisat kitaplarından çok daha geniş kapsamlı ve bilinen iktisadi bilgilerden çok daha farklı söylemler, kavramlar ve analizler ortaya çıkacaktır ve belki de “yeni iktisat bilimi” tartışmaları da gündeme gelecektir. Çünkü Toffler’e göre “mevcut eğitim sistemi kural dışılık içermiyor ve kitle sanayine göre tasarlanmıştır. Bu yüzden çocuklar kötü eğitilmektedir. Okulların artık yeni ekonomi için tasarlanması lâzımdır¹². Okullarda yeni düşünce tarzlarının geliştirilmesi gerekmektedir” (<http://www.sabah.com.tr/w/e05.html>).

Okullardan kasıt özellikle üniversitelerdir. Çünkü üniversiteler bilgi ekonomisinin

“hammadde”si olan bilginin üretiminden ve dağıtımından sorumlu temel kurumlardır (Tonta, 1999, s.5). Yine Toffler’e göre okullarda gelecek öğretilmiyor. Teknolojik açıdan yeni ekonomiye geçilebilir; ama eğitim sistemi olarak geçilemez. Eski eğitimle yeni ekonomi olur mu? (BThaber, 2000, s.24).

7. Sonuç ve Değerlendirme

İletişim teknolojisindeki gelişmelerin ekonominin işleyişinde ve iktisat bilminde yarattığı değişikliklerin ifade edilme ve yorumlanmasında iktisatçılar, gelecek bilimcileri ve teknolojiyle uğraşanlar arasında önemli sayılabilecek farklılıklar bulunmakla birlikte; üzerinde hemfikir olunan temel nokta, ekonominin işleyiş mekanizmasının artık eskisi gibi olmayacağıdır. Gerçekten de iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda, daha çok fizikî mal ve hizmetler üzerinden yürütülen geleneksel ticaretin şekli, dijital mal ve hizmetler ağırlıklı e-ticarete dönüşmekte; sınırsız olduğu kabul edilen “bilgi” en önemli üretim faktörü hâline gelmekte; geleneksel ödeme araçlarına e-para ilâve edilmekte; uluslararası ticaret rejiminde değişiklikler olmakta; piyasalar daha rekabetçi ve global hâle gelmekte ve şirketlerin temel amaç ve organizasyon yapılarında önemli değişiklikler ortaya çıkmaktadır.

Ekonomide yaşanan bu gelişmeleri, “ekonominin doğal bir değişimi” olarak nitelendirenlere karşılık; bu değişimi “dijital ekonomi,” “sanal ekonomi” veya genel olarak “yeni ekonomi” adı altında ifade edenler de bulunmaktadır. Anlaşılan o ki, bu tartışma sürecektir. Bunun birinci nedeni, ekonomideki değişimin hiçbir zaman sona ermeyecek olması; ikincisi nedeni ise iktisatçıların iktisat ve yöntem konuları üzerinde yaptıkları tartışmalarda uzlaşma sağlamalarının neredeyse imkânsız hâle gelmesidir.

¹¹ Elektronik para konusu, son yıllarda bilimsel çalışmaların odağında yer almaya başlamıştır. Elektronik para ile birlikte, para politikaları, para arzı tanımları ve merkez bankacılığının geleceği gibi konularda önemli değişimler gündeme gelecektir. Örneğin klâsik para arzı tanımlarında dar anlamdaki para arzı, $M_1=C+DD$ (C: Dolaşımdaki para; DD: Vadesiz mevduat) şeklinde ifade edilmektedir. Elektronik para ile birlikte dar anlamdaki para arzı tanımı, $M_1=C+DD+EM$ (EM: Elektronik para) şekline dönüşmektedir (Berentsen, 1997, s.3).

¹² Mekâna ve zamana bağlı eğitim sistemleri de dönüşmeye başladı. Tarım toplumundan kalan 3 aylık yaz tatili artık tarife karışıyor. Mekândan bağımsız, zamanı dışlayan ve yeni ekonominin iş süreçleri ve iş ilişkileri henüz üniversite anfilinde öğretilmeye başlanmadı (Oğuz, 2000, s.1).

Gelinen nokta itibariyle şunu söylemek mümkündür. Ekonomide çok önemli değişiklikler olmakla birlikte, bunu “yeni ekonomi” kavramı ile ifade etmek şu aşamada doğru olmayacaktır. Ancak yeni ekonomi kavramı, ekonomideki değişim sürecini ifade etmek üzere kullanılıyorsa bunu doğru bir yaklaşım olarak değerlendirmek mümkündür. Yani bu anlayışa göre yeni ekonomiye giden yol, gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin artan bir şekilde “eski ekonomi” içinde kullanılmasından geçmekte ve eski ekonomi dönüştürülerek yeni ekonomi hâline gelmektedir. Aksi hâlde yeni ekonomi kavramı, ekonominin tamamen değişmesi ve bu sürecin bitmesi anlamında kullanılıyorsa bunun da doğru olmayacağını kabul etmek gerekir. Çünkü, ekonomideki değişimin sonu yoktur. Ayrıca yeni ekonomiye örnek olarak verilen değişimlerin, yüksek teknolojilerin kullanıldığı endüstrilerde ve gelişmiş ülkelerde sözkonusu olduğunu; yapılan çeşitli çalışmalarda da ifade edildiği gibi, tamamen yeni ürün diye nitelendirilen ürünlerin ekonomideki ağırlığının % 10 düzeyinde seyrettiğinin de dikkate alınması gerektiğini vurgulamak zorunludur.

Şüphesiz ekonomideki değişim rüzgârları iktisat bilimini önemli ölçüde etkileyecektir. Çünkü iktisat, ekonominin işleyiş mekanizması üzerine geliştirilen kanun veya kurallarla oluşturulan bilimdir. Dolayısıyla ekonomideki değişimlerle birlikte iktisat biliminin kurallarında, kavramlarında ve söylemlerinde değişiklikler de ortaya çıkacaktır. Nitekim şimdiden ekonominin tanımı başta olmak üzere, kıtlık kavramı ve bununla bağlantılı değer paradoksu kavramları değişmekte; marjinal maliyetlerin “0” olması ve ölçek ekonomilerine karşılık ileriye doğru geri dönüşüm kuralı gündeme gelmekte; bilinen bazı makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkilerin ortadan kalkması veya za-

yıflaması gibi nedenlerle makro iktisadın ekonomik olayları açıklamadaki gücü zayıflamakta; buna karşılık mikro iktisadın önemi artmakta; “ağ etkisi”, “web veya internet zamanı” gibi yeni kavramlar ortaya çıkmaktadır. Bunlara ilâve olarak iktisadın araştırılacak konuları arasına, dijital bölünme, iletişim teknolojisindeki gelişmeler ve bunlarla bağlantılı olarak gelir dağılımı ve emek talebi gibi konuların yeniden analizi girmektedir. Kısaca iktisadın tanımından, kapsamına, kullandığı yöntemine, tekniklerine ve iktisat politikalarına kadar birçok konu değişime uğramaktadır. Dolayısıyla bütün bu değişimleri içerisinde barındıracak “yeni iktisat bilimi”ne de ihtiyaç olacaktır. Tabii ki, bu ihtiyaç hiçbir zaman sona ermeyecektir.

Yararlanılan Kaynaklar

Aktaş, Ziya (2001), “Yeni Ekonomi, Toplam Kalite Yönetimi ve İyi Yönetişim”, *İGEME'den Bakış Dergisi*, Sayı:18, s. 18.

Alkin, Erdoğan (2001), “Değişen Dünya ve İktisat Kuramı”, *İktisat Dergisi*, XXVI. *İktisatçılar Haftası Özel Sayısı*, Sayı: 413-414, s. 128-157.

Altan, Mehmet (2001), “İktisat Eğitiminin Niteliği” Paneli, *İktisat Dergisi*, Sayı: 415, s. 11-24.

Arın, Tülay (2001), “Değişen Dünya ve İktisat Kuramı”, *İktisat Dergisi*, XXVI. *İktisatçılar Haftası Özel Sayısı*, Sayı: 413-414, s. 128-157.

Askon Bülten (2000), “Yeni Ekonomi Bir Realite mi?”, (Dosya), Sayı: 6, s. 16-21.

Atkinson, Robert D. ve Court, Rondolph H. (1998), *The New Economy Index*, Progressive Policy Institute, www.neweconomyindex.org/.

Berentsen, Aleksander (1997), “Digital Money, Liquidity, and Monetary Policy”, *First Monday, Peer-Reviewed Journal on the Internet*, www.firstmonday.dk/issues/issue2_7/berentsen/index.html, s. 1-10.

Bthaber (2000), “Alvin Toffler: Tarih Yeni Bir Uygurluk Yaratıyor”, Sayı: 296, s. 24.

Bureau of Labor Statistics Data (2001), Major Sector Productivity and Cost Index, Series ID: PR S85006092, <http://146.142.4.24/cgi-bin/surveymost?pr>.

Daley, William M. (1999), "Summit on 21 st Century Skills for 21 st Century Jobs", <http://www.doc.gov/Opa/Speeches/>, s. 1-2.

DeLong, J. Bradford (1998), "How 'New' is Today's Economy ?", *Brad DeLong's Website*, http://econ161.berkeley.edu/Comments/How_New.html, s. 1-14.

----- (2000), "Macroeconomic Implication of the 'New Economy'", *Brad DeLong's Website*, http://www.j-bradford-delong.net/OpEd/virtual/new_macro.html, s. 1-8.

----- (2001), "The 'New Economy', Structural Change, and Macroeconomic Outcomes", *Brad DeLong's Website*, http://www.j-bradford-delong.net/Econ_Articles/Jaffe/new_macro_worldlink.html, s. 1-7.

Dinler, Zeynel (2000), *Mikro Ekonomi*, Onüçüncü Basım, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.

Dornbusch, Rudiger ve Fischer, Stanley (1998), *Makro Ekonomi (çev. Ak ve diğerleri)*, Birinci Baskı, McGraw-Hill-Akademi, Ankara.

Economic Commission For Africa (1999), "Globalization and the Information Economy: Challenges and Opportunities for Africa", *African Development Forum 1999*, www.un.org/Depts/eca/adf/infoeconomy.htm, s. 1-27.

Erkan, Hüsnü (1994), *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

Galston, William A. ve Kamarck, Elaine C. (1998), "Five Realities that will Shape 21 st Century Politics", *Blueprint Magazine*, www.ndol.org/blueprint/fall/98/article1.html, s. 1-21.

Greenspan, Alan (1998a), "Semiannual Report on Economic Conditions and the Conduct of Monetary Policy", *The Federal Reserve Board*, <http://www.federalreserve.gov/boarddocs/hh/1998/february/testimony.htm>, s. 1-7.

----- (1998b), "Question: Is There a New Economy?", Haas Annual Business Faculty Research Dialogue, University of California, <http://www.federalreserve.gov/boarddocs/speeches/1998/19980904.htm>, s. 1-7.

Henry, David ve Dalton ve Donald (2000), "Information Technology Industries", *U.S. Department of Commerce, Digital Economy 2000*, <http://www.esa.doc.gov/de2k2.htm>, s. 23-33.

ILO (2000), *World Employment Report 2001 (Life at Work in the Information Economy)*, <http://www.ilo.org/public/english/support/publ/wep/overview.htm>.

Karagöz, Özgür (2001), "Unicef'den Yeni Ekonomi Raporu", *BT Haber Dergisi*, Sayı: 325, s. 8.

Kardaş, Şakir (2001), "Bilişim'de Konuşma Devri Bitti İcraat Devri Başladı", <http://informag.com.tr>, s. 81-85.

Knowledge@Wharton (2001), "New Economy Shakeout is Old Story" (Special to CNET News.com), *CNET Networks, Inc.*, <http://news.cnet.com>, s. 1-4.

Kelly, Kevin (1997), "New Rules for the New Economy", *Wired 5.09*, <http://wired.com/wired/5.09/newrules.html>, s. 1-12.

Krugman, Paul (1998), "Will Capitalism go Hollywood", <http://www.pkarchive.org>, s. 1-2.

Margherio ve Diğerleri, (1998), *The Emerging Digital Economy*, *U.S. Department of Commerce*, <http://www.ecommerce.gov/danc1.htm>.

Masi, Paula De, Estevao, Marcello ve Kodres, Laura (2001), "Who Has a New Economy?", *Finance and Development*, Volume 38, Number 2, www.imf.org/external/pubs/ft7fandd/2001/06/demasi.htm, s. 1-4.

Nakamura, Leonard I. (2000), "Economics and the New Economy: The Invisibile Hand Meets Creative Destruction", *Federal Reserve Bank of Philadelphia, Business Review*, s. 15-30.

National Governors' Association New Economy Task Force (2000), *State Strategies for the New Economy*, Rings Leighton, Ltd, USA, <http://www.nga.org/cda/files/STRATEGY.pdf>.

Norton, R. D. (2000), *The Geography of the New Economy*, Regional Research Institute, West Virginia University, *The Web Book of Regional Science*, www.rrri.wvu.edu/WebBook/Norton/sectiona.htm.

NPQ Türkiye (2000), "Bilgi ve İletişim Teknolojilerinden Yeni Ekonomiye", Cilt: 2, Sayı: 5, s. 44-62.

Oğuz, Şeref (2000), "Yeni Ekonomi Yeni Üniversite...", www.bthaber.net/294/index.htm.

Ölmezogulları, Nalan (2000), "Yeni Ekonomi ve Etkileri", *İktisat Dergisi*, Sayı: 406, s. 48-54.

Öymen, Edip (2001), "Vücutta 300 bin Nokta", www.bthaber.com.tr/yazar_sayfalari_bireysel.phtml?yazi_id=3500000046.

Pontin, Jason (1997), "There is No New Economy", *Red Herring Magazine*, www.redherring.com/index.asp?layout=story&channel=70000007&doc_id=390016439, s. 1-2.

Ruben, Ester Biton (2001), "İktisat Öğretiminin Sorunları", *İktisat Dergisi*, Sayı: 415, s. 35-39.

Sachs, Jeffrey (2000), "Yeni Küreselleşme Stratejisi Bilgi ve Teknoloji Üzerine Kurulmalı?", (çev. Turgut Güner), *Economist* 24 Haziran 2000, <http://bilimteknik.cumhuriyet.com.tr/w/b1205.html> s. 1-7.

Savaş, Vural (1998), *Politik İktisat*, 3. Tıpkı Basım, Beta Yayınevi, İstanbul.

Scheppach, Raymond C. ve Shafroth, Frank (2000), *Governance in the New Economy*, National Governors' Association, USA, www.nga.org/cda/files/NEWGOVERNANCE.pdf.

Tamer, Meral (2000), "Silikdonlayın", www.milliyet.com.tr/2000/11/22/yazar7tamer.htm.

Tapscott, Don (1998), *Dijital Ekonomi*, (çev. Ece Koç ve Mustafa Armağan) Koç Sistem Yayınları, İstanbul.

The World Bank Group (2000), *World Development Report, WDR 2000/2001, Attacking Poverty*, www.worldbank.org/poverty/wdrpoverty/report/index.htm.

Tonta, Yaşar (1999), "Bilgi Toplumu ve Bilgi Teknolojisi", *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, C. 13, Sayı: 4, www.kutuphaneci.org.tr/turk/, s. 1-10.

Toprak, Metin (1997), *Yeni İktisat*, İz Yayıncılık, İstanbul.

Türk, İsmail (1989), *Maliye Politikası*, 8. Baskı, Sevinç Yayınevi, Ankara.

U.S. Department of Commerce (2000), "Information Technology and The New Economy", *Digital Economy 2000*, www.esa.doc.gov/de2k2.htm, s. 1-5.

Üşür, İşaya (2001), "Değişen Dünya ve İktisat Kuramı", *İktisat Dergisi*, XXVI. *İktisatçılar Haftası Özel Sayısı*, Sayı: 413-414, s. 128-157.

Varian, Hal R. (1999), "Market Structure in the Network Age", University of California, <http://sims.berkeley.edu/~hal/papers/doc/doc.pdf>, s. 1-14.

Yardeni, Edward (1999), "The Economic Consequences of the Peace: in 1999 & Beyond", Deutsche Bank Research, Topical Study#43, http://www.yardeni.com/public/t_990106.pdf, s. 1-19.

----- (2001), "Productivity Trends", Deutsche Banc Alex.Brown, www.yardeni.com/public/prodtr.pdf, s. 1-12.

Yay, Turan ve Yay, Gülsün G. (2001), "Yirminci Yüzyılda Yerleşik İktisat", *Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cilt: 1, Sayı: 3, s. 5-23.

<http://acad.bryant.edu/~pnorton/neweconomy/>

<http://hotwired.lycos/special/ene/>

<http://www.ecommerce.gov/danc1.htm>

<http://www.forbes.com>

http://www.nua.com/surveys/analysis/graphs_charts/comparisons/total_revenue_generated_2002.htm

http://www.nau.ie/survey/how_many_online/index.html

<http://garildi.sabah.com.tr/sayfa.cgi?w+30+/sabah2000/0004/05/t/e02.html>

<http://www.radikal.com.tr/2000/11/22/ekonomi/tu.shtml>

<http://www.sabah.com.tr/w/e05.html>